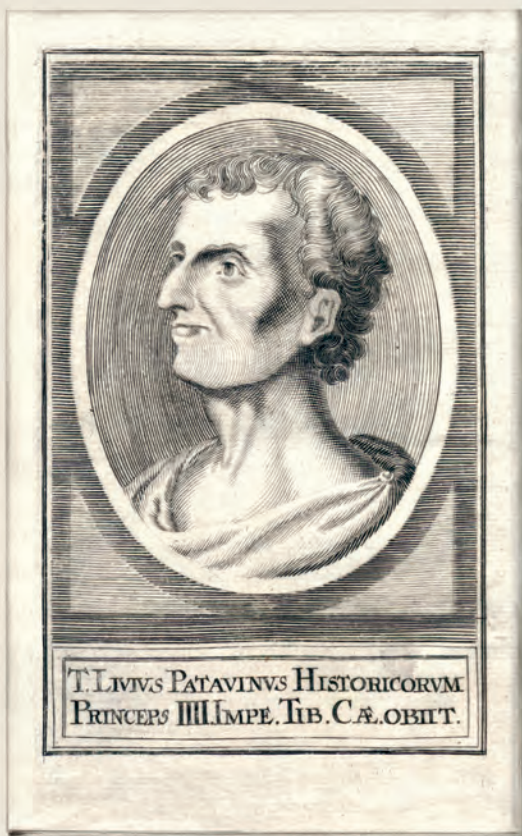

MICHAŁ BRODA

DZIEWIĘTNASTOWIECZNY
SPÓR O KODEKS LIWIUSZA
Z KOŚCIOŁA ŚW. PIOTRA I ŚW. PAWŁA
W LEGNICY

DZIEWIĘTNASTOWIECZNY SPÓR
O KODEKS LIWIUSZA
Z KOŚCIOŁA ŚW. PIOTRA I ŚW. PAWŁA W LEGNICY

Michał Broda

**Dziewiętnastowieczny spór
o kodeks Liwiusza
z kościoła św. Piotra i św. Pawła
w Legnicy**

Kraków 2023

Michał Broda
Uniwersytet Wrocławski, Wrocław
ID <https://orcid.org/0000-0001-6889-7887>
✉ michal.broda@uwr.edu.pl

© Copyright by Michał Broda, 2023
Recenzent: prof. dr hab. Rościśław Żerelik, UWrocław
Opracowanie redakcyjne: Dorota Ilnicka
Projekt okładki: Marta Jaszczuk

ISBN 978-83-8138-994-5 (druk)
ISBN 978-83-8138-191-8 (online, PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381381918>

Na okładce wykorzystano portret Liwiusza
zamieszczony w wydaniu *Ab urbe condita*
(ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu,
sygn. 469894/I)

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Žonie Laurencji

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Rozdział I	
Liwiusz i odkrycia nieznanych ksiąg <i>Ab urbe condita</i> w epoce nowożytnej	15
Rozdział II	
Początek sporu i jego uczestnicy.....	23
Rozdział III	
Sprawa odkrycia kodeksu.....	27
Rozdział IV	
Wiek kodeksu	31
Rozdział V	
Wartość i znaczenie kodeksu.....	37
Rozdział VI	
Proweniencja kodeksu i jego właściciele	51
Rozdział VII	
Upublicznienie odkrycia kodeksu i jego echa na świecie... ..	59
Rozdział VIII	
Animozje osobiste	65
Zakończenie.....	71

Bibliografia.....	75
Lista ilustracji	85
Streszczenie.....	87
Abstract	89
Indeks	91

Wykaz skrótów

- Briq. – Charles-Moïse Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600, avec 39 figures dans le texte et 16,112 fac-similés de filigranes*, vol. 1-4, Leipzig 1923.
- BUWr. – Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Gemoll – Wilhelm Gemoll, *Die Handschriften der Petro-Paulinischen Kirchenbibliothek zu Liegnitz*, Liegnitz 1900.
- GW – *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, Leipzig 1925-.
- Hain-Copinger – Ludwig Hain, *Repertorium Bibliographicum*, vol. 1-2, Stuttgart–Paris 1826-1836; Walter Arthur Copinger, *Supplement to Hain's Repertorium Bibliographicum*, vol. 1-3, London 1895-1902.
- ISTC – Incunabula Short Title Catalogue.
- ZVGS – „Zeitschrift des Vereins für Geschichte (und Alterthum) Schlesiens”.

Wstęp

Publikacja ta jest próbą przedstawienia pewnego sporu wokół kodeksu Liwiusza zawierającego czwartą dekadę jego *Ab urbe condita*, pochodzącego z biblioteki kościoła św. Piotra i św. Pawła w Legnicy¹. Toczył się on w latach 1870-1871 pomiędzy historykiem Hermannem Kraffertem a filologiem Rudolfem Peiperem. Zapoczątkowała go notatka w „Liegnitzer Stadtblatt” z 10 maja 1870 roku, informująca o odkryciu rękopisu zawierającego nieznane dotąd księgi dzieła Liwiusza. Ponieważ większość ksiąg *Ab urbe condita* zaginęła w średniowieczu, nie było rzeczą dziwną, że pojawiające się czasem informacje o rękopisach Liwiusza budziły zaciekawienie i skłaniały do zadawania pytania, czy może nie zawierają one utraconych ksiąg.

W sporze widocznych jest kilka wątków. Pierwszym jest kwestia, czy Kraffert rzeczywiście był odkrywcą kodeksu, do czego rościł sobie pretensje, wśród pozostałych są: wiek rękopisu, jego wartość dla nauki, proveniencja i jego właściciele, a także sprawa nagłośnienia odkrycia na świecie. Spór stał się również okazją do zaprezentowania innych zagadnień związanych z legnickim kodeksem i tradycją rękopiśmienną Liwiusza, szczególnie czwartej dekady *Ab urbe condita*, czyli ks. 31-40, które znajdują się w kodeksie.

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego (dalej: BUWr.), sygn. Akc. 1948/797. Publikacja ta powstała w trakcie realizacji projektu w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki „Katalog rękopisów średniowiecznych ze śląskich kolekcji piastowskich – dawnych bibliotek w Brzegu i Legnicy”, którego kierownikiem naukowym jest Pan Profesor Wojciech Mrozowicz z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego.

Początkowo przebiegał w spokojnej atmosferze, ale z upływem czasu antagonizm między oboma adwersarzami zaczął narastać.

Podstawę źródłową omawianej polemiki stanowią artykuły publikowane w śląskich gazetach: „Liegnitzer Stadtblatt”, „Breslauer Zeitung” i „Schlesische Zeitung”, jak również artykuły Krafferta i Peipera w czasopiśmie naukowym „Jahrbücher für Classische Philologie”. Polemika była również omawiana w dodatku do czasopisma „Philologischer Anzeiger. Als Ergänzung des Philologus” oraz w rozdziale, który Kraffert poświęcił jej w swej pracy dotyczącej historii Legnicy pt. *Chronik von Liegnitz*². Wykorzystano również pojedyncze notatki prasowe publikowane w „Kölnische Zeitung” i w brytyjskim czasopiśmie „The Academy. A Monthly Record of Literature, Learning, Science, and Art”.

Zasadniczy tekst podzielony został na osiem krótkich rozdziałów. Początkowe dwa mają charakter wprowadzający. Pierwszy przedstawia zwięźle samą postać Tytusa Liwiusza i historię odkryć nieznanych jego ksiąg w okresie renesansu i w czasach późniejszych. W drugim zacytowany jest cały tekst wspomnianej notatki w „Liegnitzer Stadtblatt”, od której zaczął się spór, oraz zaprezentowane są krótko sylwetki jego uczestników. Następne pięć rozdziałów poświęconych jest wspomnianym już wyżej wątkom, które najmocniej przewijają się w polemice: sprawie odkrycia kodeksu, jego wiekowi, jego wartości dla nauki, kwestii proveniencji i jego losów, zanim trafił do biblioteki kościoła św. Piotra i św. Pawła w Legnicy, oraz sprawie upublicznienia odkrycia na świecie. W rozdziałach tych zaprezentowane poglądy i ustalenia obu adwersarzy zostały opatrzone autorskim komentarzem, zgodnym z obecnym stanem wiedzy. Ostatni rozdział dotyczy uwidaczniających się w trakcie polemiki osobistych animozji między Kraffertem a Peiperem i emocji, które im towarzyszyły. Zasadniczą część dopełniają wstęp i zakończenie.

---

² Hermann Kraffert, *Chronik von Liegnitz*, T. 4, Liegnitz 1873.

Będący przedmiotem omawianego sporu manuskrypt Liwiusza to papierowy, powstały w Italii pod koniec XV lub na początku XVI wieku kodeks formatu *folio* o wymiarach 35 × 24,5 × 5 cm. Rękopis mieści w sobie prawie całą czwartą dekadę *Ab urbe condita*³, przedstawiającą wydarzenia od początku II wojny macedońskiej do wstąpienia na tron Macedonii Perseusza (tj. lata 201-179 p.n.e.) bez ks. 33 i z ks. 40, kończącą się na 37.3: *conciliabulaque edixerunt*. Tekst został przepisany jedną ręką w pojedynczej kolumnie liczącej 47 wersów w schemacie pisarskim o wymiarach 23 × 15 cm. Zawiera nieliczne noty marginalne i rzadkie rubrykacje w kolorze czerwonym lub niebieskim. Kodeks liczy 129 kart o wymiarach 34,5 × 23 cm, do których podczas konserwacji w latach 90. XX wieku zostały dodane dwie karty ochronne z przodu i dwie z tyłu (kk. I-II, 1-129, III-IV)⁴. Blok rękopisu składa się z 13 składek, których układ jest następujący: (VI-1)¹¹ + 5V⁶¹ + IV⁶⁹ + 6V¹²⁹. Zapisane atramentem kustosze znajdują się w prawym dolnym rogu na stronie *recto* pierwszej karty każdego *bifolium*. Składają się z dwóch elementów – litery oznaczającej miejsce w składce i liczby arabskiej wskazującej na miejsce *bifolium* w składce. Dodatkowo wspomagane są one przez reklamanty na końcu składki. Na karcie 28r zobaczyć można jedyną w kodeksie rączkę pisarską. Na oprawę manuskryptu składają się deski pokryte brunatną

³ Najważniejsze i najlepsze wydania: *Titi Livi Ab urbe condita, libri XXXI-XXXV*, Vol. 5, ed. Alexander H. McDonald, Oxford 1965, *Oxford Classical Texts*; *Titi Livi Ab urbe condita, libri XXXVI-XL*, Vol. 6, ed. Patrick G. Walsh, Oxford 1999, *Oxford Classical Texts*; Titus Livius, *Ab urbe condita. Libri XXXI-XL*, Vol. 1-2, ed. John Briscoe, Stuttgart 1991, *Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*.

⁴ Kraffert pisze, że kodeks liczył 134 karty (*Die Liegnitzer Liviuscodex*, „Jahrbücher für Classische Philologie”, Jg. 17, 1871, s. 70). Ponieważ wydaje się, że część właściwa kodeksu przetrwała do naszych czasów nienaruszona, w latach 70. XIX wieku rękopis miał zapewne jedną kartę ochronną więcej. Ich liczba z czasem zmalała, gdyż pod koniec XIX wieku Wilhelm Gemoll (s. 45) podaje liczbę 132.

skórą z tłoczeniami: ornament liniowy ślepo tłoczony radełkiem, a także ornamenty florystyczne i geometryczne. Na okładkach pozostały ślady po dwóch ozdobnych zapięciach. Na przedniej okładce widnieje papierowy szyldzik z wytartym obecnie tytułem, na tylnej (u góry) zobaczyć można ślad po łańcuchu. Na grzbiecie znajdują się cztery zwięzy i kolorowa kapitałka.

W tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować przede wszystkim Panu Profesorowi Rościsławowi Żerelikowi z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego za opinię wydawniczą i inne istotne wskazówki. Dziękuję Panu Profesorowi Jakubowi Pigionowi z Instytutu Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego za cenne uwagi dotyczące tradycji rękopiśmiennej Liwiusza oraz Doktorowi Stanisławowi Jujeczce za informacje i materiały dotyczące biblioteki kościoła św. Piotra i św. Pawła w Legnicy. Podziękowania kieruję również w stronę Kierowniczki Pracowni Konserwacji Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu Pani Magister Katarzyny Łabuz, która przekazała mi wiele ważnych informacji dotyczących fizycznego stanu legnickiego kodeksu, a także Kierowniczki Oddziału Starych Druków Pani Magister Diany Codogni-Łańcuckiej za pomoc w wyborze materiału ilustracyjnego. Niewielka ta książka nie mogłaby powstać bez wsparcia Koleżanek i Kolegów z Oddziałów Rękopisów i Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, którym także chciałbym gorąco podziękować.

Bibliografia

Rękopisy

- Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Oddział w Legnicy, zespół: Kościół Parafialny św. Piotra i Pawła w Legnicy, nr 184, nr 235 (niezachowana obecnie sygnatura z dawnego Stadtarchiv w Legnicy).
- Bamberg, Staatsbibliothek, Msc. Class. 35, Msc. Class. 35a.
- Biblioteka Ambrosiana, C 211 inf.
- Biblioteca Apostolica Vaticana, Palatinus Latinus 24.
- Biblioteka Jagiellońska, cod. 523, Przyb. 122/72, Przyb. 123/72.
- Biblioteka Narodowa, rkp. akc. 4567.
- Biblioteca Nazionale Marciana, Lat. Z. 366.
- Biblioteca Riccardiana, MS 487.
- Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego: Akc. 1948/667, Akc. 1948/693, Akc. 1948/706, Akc. 1948/712, Akc. 1948/720 (klocek zawierający rękopisy i starodruki), Akc. 1948/724, Akc. 1948/733, Akc. 1948/736, Akc. 1948/737, Akc. 1948/738, Akc. 1948/764, Akc. 1948/779, Akc. 1948/781, Akc. 1948/797, Akc. 1948/798, Akc. 1948/819, Akc. 1949/1676, Akc. 1987/5, wol. 1 i Akc. 1987/5, wol. 2, Akc. 2021/3, IV F 29 f, IV F 37, IV F 87, I Q 162, IV Q 59, Mil. IV 12, Mil. VIII 19 membr., R 60, R 109, R 96, R 139, R 465, R 2713.
- Coptic Museum of Cairo, Naqlun, inv. 15/86.
- Dresden, Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, Dc 128.
- Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 15.

Inkunabuły i starodruki

- Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. XV Q 115, XV Q 145, XV F 384, XV F 1128, XV F 1143, XV F 1205, 415 001.
- Titi Livii Historiae romanae decades I, III-IV*, eds Conrad Sweynheym, Arnold Pannartz, [Romae 1469].
- Titi Livi Historiae Romanae decades*, ed. Ulrich Han (Udalricus Gallus), [Roma 1470].
- Titi Livi Historiae Romanae decades*, ed. Vindelinus de Spira, [Venetia 1470].
- Titi Livii Historiae Romanae decades*, eds Conrad Sweynheym, Arnold Pannartz, Romae 1472.

- Titī Livi Historiae Romanae decades*, Add: Lucius Annaeus Florus, *Epitome*, Johannes Rubeus Vercellensis, Tarvisium 1482.
- T. Livius Patavinus Historicus. Duobus libris auctus cum L. Flori epitome et annotatis in libros VII belli Maced.*, ed. Ioannes Scheffer, Mainz 1519.
- Titī Livi Patavini historiarum ab urbe condita decadis quintae libri quinque*, ed. Hieronymus Frobenianus, Basileae 1531.
- T. Livii Patavini latinae historiae principis decades tres cum dimidia...*, ed. Hieronymus Frobenianus, Basileae 1535.
- Livii Historiarum ab u. c. liber XLIII [i.e. XXXIII]*, ed. Gaspar Lusignanus, Romae 1616.

Czasopisma

- „The Academy. A Monthly Record of Literature, Learning, Science, and Art” Vol. 1, 11.06.1870, 9.07.1870.
- „Breslauer Zeitung” Jg. 51, 1870, Nr. 216, 219-220, 247, 251, 255, 259.
- „Jahrbücher für Classische Philologie” Jg. 17, 1871.
- „Kölnische Zeitung” Nr. 138, Bl. 2.
- „Liegnitzer Stadtblatt” Jg. 34, 1870, Nr. 108, 110.
- „Philologischer Anzeiger. Als Ergänzung des Philologus” Bd. 2, 1870, Nr. 1, 6.
- „Schlesische Zeitung” Jg. 129, 1870, Nr. 217, 248.

Wydania krytyczne *Ab urbe condita*

- Emendationes Livianae*, ed. Johan Ludvig Ussingius, Hauniae 1860, wyd. 2: 1877.
- Titī Livii Historiarum libri ex recensione Ioannis Frederici Gronovii*, Elzeviriana Officina, Lugdunum Batavorum 1645.
- T. Livii Patavini Historiarum ab urbe condita libri qui supersunt omnes*, cum L. Flori epitome decadum XiV, et notis integris Laur. Vallae, M. Ant. Sabellici, Beati Rhenani, Sigism. Gelenii, Henr. Loriti Glareani, Car. Sigonii, Fulvii Ursini, Franc. Sanctii, J. Fr. Gronovii, Tan. Fabri, Henr. Valesii, Jac. Perizonii, Jac. Gronovii, excerptis Petr. Nannii, Justi Lipsii, Fr. Modii, Jani Gruteri, nec non ineditis Jani Gebhardi, Car. And. Dukeri et aliorum; curante Arn. Drakenborch qui et suas adnotationes adjecit. Accedunt supplementa deperditorum T. Livii librorum a Joh. Freinshemio concinnata, vol. 1-7, Lugdunum Batavorum, Amsterdam 1738-1746.
- Livii patavini historiarum ab urbe condita libri qui supersunt omnes*, curante Arn. Drakenborch qui et suas adnotationes adjecit. Accedunt supplementa deperditorum T. Livii librorum a Joh. Freinshemio concinnata, Teil: *Tomus Decimus Quintus*, Pars Priori, Stuttgart 1827.
- Titī Livi Ab urbe condita libri*, Iterum recognovit Wilhelm Weissenborn, Bd. 1-6, Leipzig 1860-1885.
- T. Livii ab urbe condita libri*, Bde. 1-10, kommentare, ed. Wilhelm Weissenborn, Weidmann Ausgabe, Leipzig–Berlin 1853-1866.

Streszczenie

Dziewiętnastowieczny spór o kodeks Liwiusza z kościoła św. Piotra i św. Pawła w Legnicy

Publikacja ta przedstawia pewien spór dotyczący kodeksu Liwiusza z biblioteki kościoła św. Piotra i św. Pawła w Legnicy, który toczył się w latach 1870-1871 pomiędzy historykiem Hermannem Kraffertem a filologiem Rudolfem Peiperem na łamach śląskich gazet: „Liegnitzer Stadtblatt”, „Breslauer Zeitung” i „Schlesische Zeitung”, jak również w czasopiśmie naukowym „Jahrbücher für Classische Philologie”. Zaczęła go notatka w „Liegnitzer Stadtblatt” z 10 maja 1870 roku informująca o odkryciu rękopisu zawierającego nieznane księgi *Ab urbe condita* Liwiusza.

W sporze widocznych jest kilka wątków. Pierwszym z nich jest kwestia, czy Kraffert rzeczywiście był odkrywcą kodeksu, do czego rościł sobie pretensje, wśród pozostałych zaś są: wiek rękopisu, jego wartość dla nauki, proveniencja i jego właściciele, a także sprawa nagłośnienia na świecie samego odkrycia. Spór stał się również okazją do zaprezentowania innych zagadnień związanych z legnickim kodeksem i tradycją rękopiśmienną Liwiusza, szczególnie czwartej dekady dzieła, czyli ks. 31-40. Początkowo dyskusja przebiegała w spokojnej atmosferze, ale z upływem czasu zaczął narastać antagonizm między oboma adwersarzami.

Zasadniczy tekst podzielony został na osiem krótkich rozdziałów. Początkowe dwa mają charakter wprowadzający. Pierwszy przedstawia bardzo krótko samą postać Tytusa Liwiusza i historię odkryć nieznanymi ksiąg *Ab urbe condita* w okresie renesansu i w czasach późniejszych. W drugim zacytowany jest cały tekst wspomnianej notatki w „Liegnitzer Stadtblatt”, od której zaczął się spór, oraz zaprezentowane są zwięzłe sylwetki jego uczestników. Następne pięć rozdziałów poświęconych jest wspomnianym już wyżej wątkom, które najmocniej przewijają się w polemice: sprawie odkrycia kodeksu, jego wiekowi, jego wartości dla nauki, kwestii proveniencji i jego losów, zanim trafił do biblioteki kościoła św. Piotra

i św. Pawła w Legnicy, oraz sprawie upublicznienia odkrycia na świecie. W rozdziałach tych zaprezentowane poglądy i ustalenia obu adwersarzy zostały opatrzone autorskim komentarzem, zgodnym z obecnym stanem wiedzy. Ostatni rozdział dotyczy uwidaczniających się w trakcie polemiki osobistych animozji między Kraffertem a Peiperem i emocji, które im towarzyszyły. Zasadniczą część dopełniają wstęp i zakończenie.

Oceniając spór z dzisiejszej perspektywy, należy stwierdzić, że racja odnośnie do prawie wszystkich merytorycznych kwestii (wartość, wiek, proveniencja) w nim poruszanych była zdecydowanie po stronie Peipera. Nie jest to zaskakujące, biorąc pod uwagę jego większą wiedzę i doświadczenie w zakresie kodykologii i tradycji rękopiśmiennej. Choć w trakcie półtora wieku, jakie dzieli nas od przedstawianego sporu, nasza wiedza o tradycji rękopiśmiennej *Ab urbe condita* bardzo się powiększyła, dzięki czemu możemy na przykład przyporządkować kodeks legnicki do konkretnej grupy rękopisów w obrębie czwartej dekady, to zaprezentowane przez Peipera ustalenia w najważniejszej kwestii, czyli wartości kodeksu dla krytyki tekstu czwartej dekady Liwiusza, są do dziś aktualne.

Słowa kluczowe: Liwiusz, *Ab urbe condita*, manuskrypty, krytyka tekstu, tradycja rękopiśmienna, historiografia rzymska, literatura klasyczna, Hermann Kraffert, Rudolf Peiper, Legnica

Abstract

Nineteenth-Century Dispute over Livy's Codex from the St. Peter and St. Paul's Church in Legnica

This publication presents a dispute over the codex of Livy from the library of the Church of St. Peter and St. Paul in Legnica, which took place in 1870-1871 between the historian Hermann Kraffert and the philologist Rudolf Peiper in the Silesian newspapers *Liegnitzer Stadtblatt*, *Breslauer Zeitung* and *Schlesische Zeitung*, as well as in the scholarly magazine *Jahrbücher für Classische Philologie*. It was initiated by a note in *Liegnitzer Stadtblatt* of 10 May reporting the discovery of a manuscript containing unknown books of Livy's *Ab urbe condita*.

Several threads are noticeable in the dispute. The first is the question of whether Kraffert was indeed the discoverer of the codex, to which he laid claim; among the others are its age, its value to science, its provenance and its owners, as well as the matter of publicising the discovery worldwide. The dispute also provided an opportunity to present other issues relating to the codex of Legnica and Livy's manuscript tradition, particularly the fourth decade of the codex, books 31-40. Initially it proceeded in a calm atmosphere, but as time passed, the antagonism between the two adversaries began to grow.

The main text is divided into eight short chapters. The initial two of them are introductory. The first one introduces very briefly the person of Titus Livius himself and the history of the discovery of the unknown books *Ab urbe condita* during the Renaissance and beyond. The second one quotes the entire text of the aforementioned note in the "Liegnitzer Stadtblatt", with which the dispute began, and presents brief profiles of its participants. The next five chapters are devoted to the aforementioned themes that are most strongly present in the polemic: the matter of the discovery of the codex, its age, its value to science, its provenance and its fate before it found its way into the library of St. Peter and St. Paul's Church in Legnica, and the matter of making the discovery

public worldwide. In these chapters, the presented views and findings of both adversaries are accompanied by an authorial commentary according to current state of knowledge. The final chapter deals with the personal animosities between Kraffert and Peiper that became apparent during the polemic and the emotions that accompanied them. An introduction and a conclusion complete the essential part.

Assessing the dispute from today's perspective, it is fair to say that the rightness on almost all substantive issues (value, age, provenance) in it was firmly on Rudolf Peiper's side. This is not surprising given his greater knowledge and experience of codicology and the manuscript tradition. Although our knowledge of the *Ab urbe condita* manuscript tradition has increased enormously during the century and a half that separates us from the dispute presented here, so that we can, for example, assign the codex of Legnica to a specific group of manuscripts within the fourth decade, the findings he presented on the most important issue, i.e. the value of the codex for text criticism of Livy's fourth decade, are still relevant today.

Keywords: Livy, *Ab urbe condita*, manuscripts, textual criticism, manuscript tradition, Roman historiography, classical literature, Hermann Kraffert, Rudolf Peiper, Legnica

Publikacja ta przedstawia pewien spór wokół kodeksu Liwiusza z biblioteki kościoła św. Piotra i św. Pawła w Legnicy. Toczył się on w latach 1870-1871 pomiędzy dwoma śląskimi nauczycielami gimnazjalnymi – historykiem Hermannem Kraffertem i filologiem Rudolfem Peiperem – na łamach śląskich gazet „Liegnitzer Stadtblatt”, „Breslauer Zeitung” i „Schlesische Zeitung”, jak również w czasopiśmie naukowym „Jahrbücher für Classische Philologie”. Zapoczątkowała go notatka w „Liegnitzer Stadtblatt” na temat odkrycia rękopisu zawierającego nieznane księgi *Ab urbe condita* Liwiusza. Choć informacja ta okazała się nieprawdziwa, została odnotowana przez ówczesną prasę i odbiła się dość głośnym echem na całym świecie.

„Niewielkich rozmiarów książka dra Michała Brody ukazuje bardzo ciekawy fragment życia śląskich nauczycieli gimnazjalnych, ich zainteresowań naukowych, a także naukowych sporów, które przez ich emocjonalność ukazywały charaktery adwersarzy. Wskazać trzeba także na interesującą metodę opisu zjawiska przez Autora. W najważniejszych rozdziałach przedstawia najpierw argumenty Hermanna Krafferta, następnie stosunek do nich Rudolfa Peipera, aby wreszcie przedstawić pogląd współczesnej nauki na sporne kwestie, a także własne, wsparte głęboką erudycją, zdanie odnośnie do nich”.

Z recenzji prof. dra hab. Rościława Żerelika

dr Michał Broda – kierownik Oddziału Rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego. Studiował historię i filologię klasyczną na Uniwersytecie Wrocławskim. Jego praca doktorska dotyczyła biblioteki klasztoru cystersów w Henrykowie w średniowieczu (*Biblioteka klasztoru cystersów w Henrykowie do końca XV w.*, Kraków 2014). Interesuje się tradycją rękopiśmienną autorów antycznych, historią krytyki tekstu i kulturą intelektualną w średniowieczu.

<https://akademicka.pl>

